Mihaela-Mariana Morcov

NOI OBSERVAȚII REFERITOARE LA ETIMOLOGIA VERBULUI *A ÎNTREMA*

Întrucât nu există un consens în ceea ce priveşte etimologia lui *a întrema*, ne propunem să reluăm discuția asupra originii acestui cuvânt, urmărind, prin intermediul exemplelor din româna scrisă, evoluția sa formală şi semantică în diverse perioade ale limbii române. Pentru a descoperi elementele de continuitate din istoria cuvântului în discuție, vom analiza şi alte lexeme care, după părerea noastră, nu reprezintă vocabule diferite, ci variante fonetice ale cuvântului în discuție.

În continuare, vom prezenta pe scurt ipotezele care au fost formulate în legătuă cu originea cuvântului. Această prezentare va fi însoțită de un comentariu menit să examineze soliditatea argumentelor şi a soluțiilor etimologice propuse.

I. IPOTEZA UNUI CUVÂNT SIGUR SAU PROBABIL AUTOHTON (PREROMAN), FĂRĂ CORESPONDENT ÎN ALBANEZĂ

Această idee a fost susținută de I. I. Russu (Russu 1981: 116–117). Explicația a fost acceptată de H. Mihăescu (Mihăescu 1993: 317). *A întrema* nu este menționat însă de Gr. Brâncuş (1983) ca element ilustrativ pentru lexicul de substrat. Caracterul incert al ipotezei rezultă pe de o parte din faptul că un cuvânt înrudit nu a fost înregistrat in albaneză şi, pe de altă parte, din eventualitatea, admisă de însuşi I. I. Russu, ca verbul *a întrema* să fi fost moştenit din latină (Brâncuş 1983: 241).

II. CUVÂNT MOŞTENIT DIN LATINĂ (LAT. *INTRA* + *ANIMARE*)

Potrivit opiniei lui George Giuglea (1988: 312), în trecerea de la latină la română, cuvântul latinesc rezultat prin sudarea prepoziției *intra* şi a verbului *animare* ar fi suferit următoarele transformări: *într-înema* > *întrerma* > *întrema*. Argumentația referitoare la evoluția formală a cuvântului nu conține şi referiri la variantele fonetice intermediare, *întrarma* şi *întrărma*. În schimb, varianta a *întrerma*, care în opinia lui G. Giuglea precedă apariția lui *a întrema*, nu este atestată. Deci dacă acceptăm că *a întrarma* şi *a întrăma* marchează evoluția cuvântului şi sunt, după cum arată cel puțin atestările din DA (cf. DA II–I/F–I, s.v.

LR, LXVIII, nr. 2, p. 277–285, Bucureşti, 2019

BDD-A30974 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 08:36:46 UTC)

întrema 2), anterioare variantei din limba curentă, trebuie să-l explicăm pe *a întrema* printr-un alt etimon. Un alt contraargument are legătură cu faptul că nu găsim urme ale etimonului *intra-animare* nici în latina scrisă, nici în celelalte limbi romanice.

III. CUVÂNT MOŞTENIT DIN LATINĂ SAU DERIVAT PE TEREN ROMÂNESC DIN *TRAMĂ* (< LAT. *TRAMA*)

Etimonul îndepărtat pe care îl admit majoritatea lingviştilor este lat. *trama*. Diferă însă modalitatea de explicare a felului în care a apărut cuvântul. Lingvişti ca H. Tiktin (TDRG[2], s.v. *întrema*) şi A. de Cihac (CDED, s.v. *întrăm*) menționează lat. *trama*, fără să precizeze dacă etimonul direct al cuvântului este un derivat verbal creat în română de la continuatorul lat. *trama* sau dacă este un verb neatestat, format în latină de la *trama*, care s-a păstrat în română. În schimb, I.-A. Candrea, Ov. Densusianu (CDDE, s.v. *întrema*) şi, într-o primă fază, şi S. Puşcariu (PEW 1754 s.v. *tramă*) situează cuvântul *a întrema* în familia rom. *tramă*.

August Scriban (în SDLR, s.v. *întram*) şi A. de Cihac (în CDED, s.v. *întrăm*) subliniază filiația lui *a întrema* față de *trama* în relație cu paralelismele existente, la nivelul modului de formare, dintre *a întrema* şi *a destrăma*.

Tot în ceea se priveşte structura cuvântului, există un indiciu indirect în favoarea etimonului *trama*. În *Palia de la Orăştie* este consemnată forma tare: *să mă întram* (Zamfir 2005: 315). Prezența unei forme tari justifică etimologia **intramare*, pentru că este mai frecvent ca un verb de conjugarea I, moştenit din latină (în acest caz, **intramare*), să se fi continuat printr-o formă tare decât printr-una slabă (cf. *ara*, *arăta*, *spăla*, dial. *lucra*).

După S. Puşcariu în „Etimologii şi notițe lexicografice", este mai puțin probabilă derivarea din lat. *trama* (Puşcariu 1920-1921: 235). Două sunt motivele pentru care lingvistul respinge această ipoteză: pe de o parte, rezultatul natural al evoluției semantice a unui derivat de la *trama* ar fi trebuit să fie accepția de „a băga intrigi", ca în spaniolă, franceză sau italiană şi nu sensul în discuție, pe de altă parte, *a întrăma* nu este simetric opus lui *a destrăma*, aşa cum se întâmplă în general în limba română cu perechile de derivate formate cu prefixele *în-* şi *des-* (Puşcariu 1920–1921: 235, 236). Cele două verbe nu sunt simetric opuse întrucât, după S. Puşcariu, *a destrăm*a nu cunoaşte alte accepții în afară de „a scoate firele dintr-o țesătură, a se zdrențui" (Puşcariu 1920–1921: 235, 236.). În continuare, vom verifica această ipoteză prin intermediul datelor înregistrate în DLR. Pe lângă sensul „a destrăma", în DLR sunt atestate şi sensurile „a pierde sau a face să-şi piardă puterea, rezistența", „a (se) nimici, a (se) distruge". Aceste înțelesuri sunt corelate atât cu procesul de prăbuşire şi anihilare a omului, cât şi cu cel de distrugere a unei țări. În *Viețile Sfinților*, de exemplu, cuvântul este asociat cu acțiunea de distrugere a scheletului omenesc: „Fură frântă oasele cu leamne şi destrămată încheieturile din ciolane" (Dosoftei, *Viețile Sfinților*, în DLR I/4,

BDD-A30974 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 08:36:46 UTC)

D, Deja–Deţinere, s.v. *destrăma* I.3.). Relaţia de antonimie dintre *a destrăma* şi *a întrăma* este evidenţiată prin confruntarea ultimului citat cu următorul exemplu, reprodus tot, în DA (DA II–I/*F–I*, s.v. *întrema* 2) „Până la şapte ani... se întremez mădulările”.

În funcţie de opoziţia bazată pe sensurile „a întări” şi „a slăbi (moral sau fizic) pe cineva”, se poate stabili o legătură între două citate preluate din limba veche: „Measeru-s eu şi muncit de tirereaţele mele şi nu putuiu (m-am destrămat)” (Psalt. Şch., în DLR I/4, *D, Deja–Deţinere*, s.v. *destrăma* I.3.); „Le ajută Domnul şi-i întramă” (Dosoftei, *Ps*., în DA II–I/F–I, s.v. *întrema* 2).

Pornind de la sensul legat de consolidarea sau de slăbirea unui popor sau a graniţelor unui stat *a întrema* şi *a destrăma* se opun la nivelul următoarelor contexte: „Hunii Thracia au prădat şi împărăţia tare au destrămat” (Cantemir, *Hron*., în DLR I/4, *D, Deja–Deţinere*, s.v. *întrema* I.3.); „Noroadele s-au învârtoşit şi s-au întremat” (Odobescu III, în DA II–I/F–I, s.v. *întrema* 2), „Întremându-se ca naţiune şi ca stat” (Odobescu III, în DA II–I/F–I, s.v. *întrema* 2).

Cu accepţia „a şubrezi sănătatea”, *destrăma* este înregistrat într-un exemplu izolat şi recent: „Mâncarea de căpătat de la seminar îl destrămară şi-l slăbiră” (DLR, I/4, *D, Deja–Deţinere*, s.v. *destrăma* I.3.). Absenţa altor exemple care să ilustreze acest sens, aflat în opoziţie cu sensul principal al lui *întrema*, confirmă părerea lui Sextil Puşcariu (1920–1921: 235, 236), potrivit căruia cele două verbe nu au intrat în relaţie de antonimie încă din momentul apariţiei lor; cu alte cuvinte se poate conchide că a *destrăma* şi *a întrema* (*întrărma*, *întrăma*) au origini diferite.

După cum rezultă din analiza contextelor în care sunt atestate, *a întrema* şi a *destrăma* au devenit antonime pe două căi:

1. prin evoluţia metaforică a sensului verbului *a destrăma*. Şi aici ne putem gândi la modul similar în care au evoluat sinonimele acestuia (de exemplu *a risipi* este consemnat cu sensul „a destrăma”, dar şi cu sensul „a distruge”, cf. DLR IX/R, s.v. *risipi* 1, 4, 5).

2. prin modelarea verbului *a întrema* după *a destrăma* în limba scrisă. Cu sensul „a se închega” „a se forma”, prin opoziţie cu *a se destrăma*, verbul *a se întrăma* este înregistrat în opera unor autori din secolele XIX şi XX: „Şi-n noaptea care-n juru-ţi se întramă, Savanţii ţi-or închide a lumii vamă” (Cotruş, *H*.: 17); „Citind documentele, vedem chiar cum se întramă istoria” (Slavici, *O*. XIV: 231); „Lucrarea lunii cât de îndelungă. Pe cer o clipă să ajungă, Vreme îşi ia să se întrame, Şi tot atâta ca să se destrame” (I. Alexandru, *I. I*.: 158).

IV. CUVÂNT DERIVAT DIN *ÎNTRU* + *ARM*

Revizuindu-şi punctul de vedere referitor la originea lui *întrema*, Sextil Puşcariu formulează alte două ipoteze: **1.** cuvântul reprezintă un derivat de la *armă* trecut ulterior, prin disimilarea lui *r* la *întrăma* (Puşcariu 1920–1921: 236,

BDD-A30974 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 08:36:46 UTC)

DA II–I/F–I, s.v. *întrema*). Potrivit lui Sextil Puşcariu, varianta *întrarma* a rezultat prin substituirea prefixului *în-* din *înarma* cu *întru-* (Puşcariu 1920–1921: 236). Teoria este confirmată de prezența variantei etimologice *întrarma (întrărma)* în Moldova şi Bucovina (Puşcariu 1920–1921: 236). În plan semantic, lingvistul clujean arată că la originea acestei evoluții se află fie o analogie de tip metaforic, fie polisemia radicalului *armă* („armă", „haine") în contextul asocierii dintre procesul însănătoşirii şi gestul prin care convalescentul se ridică din pat pentru a se îmbrăca. **2.** Cuvântul este un derivat de la *arm* „partea de sus a piciorului la animale" < lat. *armus* (Puşcariu 1920–1921: 237, DA, II–I/F–I, s.v. *întrema*). Având în vedere asemănarea formală dintre *arm* şi *armă*, această etimologie presupune, la nivel formal, aceeşi evoluție ca şi în cazul lui *armă* (Puşcariu 1920–1921:237).

Puşcariu consideră că a doua ipoteză este mai plauzibilă (Puşcariu 1920–1921: 237, DA II–I/F–I, s.v. *întrema*). În opinia sa, prima ipoteză prezintă inconvenientul de a atribui un caracter abstract motivației aflate la originea evoluției semantice (Puşcariu 1920–1921: 237). În sprijinul celei de a doua ipoteze sunt menționate două cuvinte derivate pe baza aceleiaşi motivații în română şi în maghiară: *a se împicioroga* şi *lábadni* „a se pune iar pe picioare", „a-şi veni în fire după o boală" (Puşcariu 1920–1921: 237, DA, II–I/F–I, s.v. *întrema*). În virtutea acestui raționament, S. Puşcariu admite posibilitatea ca, inițial, cuvântul să fi fost folosit numai în contexte referitoare la vite (Puşcariu 1920–1921:237, DA, II–I/F–I, s.v. *întrema*).

Ipoteza referitoare la un derivat de la *arm* este preluată de Al. Ciorănescu în CDER (4451).

W. Meyer-Lübke înclină, de asemenea, în favoarea ultimei ipoteze (REW: 661), pe care o evidențiază prin analogie cu alte cuvinte romanice formate de la continuatorii cuvântului latinesc: port. *armões* „brațe şi picioare puternice"; vfr. *enarmer* „a înzestra scutul cu chingi", vfr. *enarmes* „chingi, centuri", fr. *enlarmer* „a prevedea marginile unei plase, ale unui năvod cu ochiuri", sp. *enarmorarse* „a se cabra, a se împotrivi, a se răzvrăti" (REW: 661). Sp. *enarmorarse* este reprodus de Joan Corominas numai sub forma *enarmonar* (DCECH II s.v.). Cuvântul este însă considerat obscur, în ceea ce priveşte etimologia, de către Joan Corominas, care oscilează între ipoteza unui cuvânt împrumutat din franceză, înrudit cu fr. *ars* („spatele cailor" < *armos*) şi cu fr. dial. *armon* „pieptar de ham, piept" şi ipoteza unei variante alterate a lui *enarbonar*, rezultat din *enarbolar* (DCECH II s.v.). Cu excepția ultimului cuvânt, toți ceilalți termeni neolatini enumerați mai devreme ilustrează, în mod cert, ideea de forță fizică şi au ca punct de plecare o motivație similară cu cea care se află la originea cuvântului românesc, ceea constituie încă un argument în sprijinul ipotezei lansate de Sextil Puşcariu. Totuşi, am putea observa că derivatele verbale din limba franceză – singurele în măsură să furnizeze o bază de comparație solidă pentru cuvântul din română – nu evocă prin semantismul lor, în primul rând legătura cu lat. *armus*. Vfr. *enarmer*, de exemplu, are legătură, mai degrabă, cu sfera semantică a războiului decât cu o parte a corpului omenesc. Din acest motiv el este considerat în FEW (25: 250) un derivat de la continuatorul lat.

BDD-A30974 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 08:36:46 UTC)

armare. Tot în FEW (FEW 25: 251) sunt considerate reminiscenţe ale lat. *armare* şi celelalte cuvinte pe care W. Meyer-Lübke le pune în legătură cu lat. *armus*. Acest lucru este important, întrucât el ar putea să schimbe perspectiva şi asupra etimologiei din limba română.

V. ARGUMENTE ÎN FAVOAREA IPOTEZEI UNUI CUVÂNT DERIVAT DIN *ARMĂ* (*A ARMA*)

În două dintre exemplele discutate în secţiunea a III-a, am observat că sensul cuvântului în discuţie este asociat, ca şi sensurile cuvintelor din limba franceză, la care ne-am referit mai devreme, cu realităţi specifice sferei semantice politico-militare. Valoarea semantică de „a întări un popor" sau de „a consolida graniţele unui stat" are un caracter învechit (cf. DA II–I/F–I, s.v. *întrema*), ceea ce ne sugerează să urmărim ca pistă pentru elucidarea etimologiei relaţia semantică dintre a *întrema* şi *armă*. Atâta timp cât exemplele pe care sursele limbii literare vechi ni le pun la dispoziţie sunt integrate în contextul socio-cultural în care au apărut şi sunt valorificate pentru a reconstitui elementele de continuitate din istoria cuvântului, este posibil ca problema pe care o ridică S. Puşcariu, referitoare la caracterul abstract al sensului etimologic, să nu fie decât una aparentă. Pentru analiza noastră, avem în vedere atât utilizările lui *a întrema* (cu variantele arhaice şi dialectale *a întrărma*, *a întrăma*), cât şi valorile consemnate, de-a lungul timpului pentru cuvântul *a înarma*, care, aşa cum arată S. Puşcariu, precedă varianta cu prefixul *întru-*.

V.1. Atestări aflate în legătură cu sfera semantică a războiului:

V.1.1. Contexte care ilustrează sensul „a se înarma":

„Sultan Mehmet ... *întrarmând* oaste 120.000 de oameni..." (Let. I, 1743, în DA II–I/*F–I*).

„*întrarmându-să*, va purta oştile înaintea lui" (*Palia* 1582, în DA II–I/*F–I*). „Şi ciomagu-şi întremă" (Pann, *P. V*. III, cf. DA II–I/F–I, s.v. *întrema* 1); „Săteanul... începu la el cu gura şi cu un lemn se întremă" (Pann, *P. V*. III, cf. DA II–I/F–I, s.v. *întrema* 1, CADE s.v. *întrema*).

Observăm că în contextele de mai sus sensul „a înarma" este asociat, la nivelul limbii populare, chiar cu varianta *întrema*, ceea ce confirmă faptul că „a înarma" este valoarea semantică de care trebuie să ţinem cont pentru stabilirea etimologiei.

V.1.2. Contexte care ilustrează sensul „a se consolida militar sau politic (despre naţiuni, biserici sau graniţele unei ţări)".

„Şi aşe Claudie, cu bună vitejia sa iarăşi *întramă* puterile împărăţiii şi hotarele ei fără bântuială lăsându-le" (1717–1723, Cantemir, Hr. în Cantemir, O: 1115); „*Întremându-se* ca naţiune sau ca stat" (Odobescu, în DA II–I/F–I, s.v. *întrema* 2); „*Întrămătura* besearicei" (*Palia* 1582, în DA II–I/F–I, s.v. *întrarma*).

BDD-A30974 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 08:36:46 UTC)

V.1.3. Contexte care ilustrează sensul figurat „a se întări (moral sau spiritual)”:

„Deci şi voi vă *întrarmaţi* cu această armă” (anul 1643, Varlaam, *Cazania*, în DA II–I/F–I, s.v. *întrarma*).

Observăm că, în acest caz, sensul figurat apare în context religios. Exemplul citat pune în evidenţă o etapă incipientă a evoluţiei semantice, în care verbul se află încă în relaţie sintagmatică cu substantivul *armă*, folosit cu sens figurat.

V.1.4. Contexte care ilustrează sensul figurat „a se întări (moral sau spiritual)”, fără să intre explicit în raport sintagmatic cu *armă*, care, uneori, este substituit de un substantiv abstract:

„*Întrarmându-vă* Domnul cu credinţa sfinţilor” (anul 1776, *Mineiul* în DA II–I/F–I, s.v. *întrarma*); „*Întrămându-i* în credinţa cea dreaptă” (anul 1683, Dosoftei, *Viaţile Sfinţilor*, în DA II–I/F–I s.v. *întrema* 2); „*întrarmându*-ne pre noi cu ceale sfinte şi prea puternice rugăciunile prea sfinţiei tale” (anul 1799, Berechet, Dr. Rom.: 528); „David mă *întrarmadză*” (anul 1683, Dosoftei, *Viaţile sfinţilor*, cf. DA II–I/F–I, s.v. *întrarma*); „Soarta s-a *întrărmat* asupră-mi” (Pann, E. I, în DA II–I/F–I, s.v. *întrarma*); „Să vă *întrarmez* mai mult asupra unor asemenea împrejurări” (Drăghici, R., în DA II–I/F–I, s.v. *întrarma*.); „Dea Domnul cu ce dragoste am scris noi, cu aceia să cetiţi şi voi spre întrămarea sufletelor voastre” (1651, Psalt., în DA II–I/F–I, s.v. *întrema* 4); „Cu acelaşi cuget vă *întrarmaţi*” (1563–1583, Cod. Vor. în DA II–I/F–I, s.v. *întrarma*). După cum se arată în DA (II–I /F–I, s.v. *întrarma*), în acest din urmă context, *întrarma* alternează cu *îrarma*, care este o variantă rotacizată a derivatului cu prefixul *în-*.

În limbajul creştin ortodox din perioada veche, procedeele stilistice care aveau ca punct de plecare sensul metaforic al cuvântului *armă* trebuie să fi stat la baza unor modele curente de expresivitate şi de virtuozitate literară. Că aşa stau lucrurile ne-o dovedeşte un fragment din *Varlaam şi Ioasaf*, în care verbul *a înarma* este angrenat în creionarea următorului tablou alegoric extrem de complex şi de detaliat: „Şi aşa îmbrăcându-te în toate hainele duhului şi încingându-ţi mijlocul cu adevărul şi împlătoşându-te în platoşa dreptăţii şi punându-ţi în cap coiful mântuirii şi picioarele încălţându-ţi-le în gătire vestirei celei bune a păcii şi luându-ţi în mâini pavăza credinţei şi sabia duhului, care este graiul lui Dumnezeu şi de toate părţile *înarmându-te* vitejaşte şi îngrădindu-te aşa cu nădejde ieşi împotriva războiului păgânilor”, Varlaam – Ioasaf (1786: 140).

V.1.5. Contexte care ilustrează sensul „a întări fizic sau material”, deja fixat în limbă.

„Putinţa de a-şi mai *întrema* situaţia lui...atât de zdruncinată” (N. Xenopol, ap. TDRG, cf. DA II–I/F–I, s.v. *întrema* 4); „Decât să mai păţesc unele ca acestea, mai bine te-oi părăsi pe vreo câteva zile, până ce m-oi mai *întrărma* puţin” (1886, Sbiera, P., în DA II–I/F–I, s.v. *întrema* 4); „După lângoare de nu să păzeşte bolnavul, până să *întramă*, întoarce-l lângoarea” (anul 1643, Varlaam, *Cazania* în DA II–I/F–I, s.v. *întrema* 3); „*întremarea* lui în sănătate” (Piscupescu în DA II–I/F–I, s.v. *întrema*); „Biata fată începe să se *întremeze* şi trupeşte şi sufleteşte”

BDD-A30974 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 08:36:46 UTC)

(Galaction, *O. V*. în DA II–I/F–I, s.v. *întrema*: 109); „Să se spele şi să se *întremeze* cu ceva demâncare” (Galaction, *O. V*. în DA II–I/F–I, s.v. *întrema*: 163).

V.2. Argumente furnizate de regimul verbal

Verbul *a întrema* (*a întrărma*) poate fi atât reflexiv, cât şi tranzitiv. În exemplele citate în DA (II–I/F–I, s.v. *întrema* 2, 3), regimul tranzitiv este asociat atât cu sensul „a înarma”, cât şi cu sensul „a însănătoşi”, care este specific limbii actuale „Le ajută Domnul şi-i întramă”; „Acum ea îşi dădea trudă să întrame un porumbel”. Acest lucru ne determină să ne îndoim de etimologia *întru* + *arm*, întrucât, dacă semantismul lui *arm* ar fi fost punctul de plecare a evoluției, verbul ar fi trebuit să fie, cel mai probabil, numai reflexiv.

V.3. Argumente în favoarea unui cuvânt derivat din *a arma*

După cum rezultă din datele înregistrate în DA I–I/A–B (s.v. *arma*), *a arma* „a înarma” (< lat. *armare*) s-a folosit în româna veche şi a fost înlocuit de verbele concurente *a (se) înarma* şi *a (se) întrarma*. Din moment ce verbul *a arma* este atestat cu acelaşi sens ca şi *înarma* (*întrarma)*, iar, după cum se ştie, în limba română se manifestă mai mult decât în orice altă limbă romanică tendința de înlocuire a verbelor neprefixate cu verbele sinonime derivate cu prefixul *în-* (< lat. *in-*) (ex. *a cerca*, *a încerca*, *a vince*, *a învinge*, *a frânge* în înțelesul de „a birui”, *a înfrânge*), nu credem că pentru a explica apariția lui *a întrema* este nevoie să apelăm la un derivat parasintetic de la *armă*. Astfel, pe teren românesc putem compara, din punct de vedere formal şi semantic, evoluția cuvântului românesc *a înarma* cu traseul parcurs de cuvântul înrudit din limba franceză : rom. *a înarma* „a înarma, a întări fizic sau moral” < *în-* + *a arma* „a înarma” (< lat. *armare* „a înarma”); vfr. *enarmer* „a întări un scut” > fr. *en* + *armer* „a înarma” (< lat. *armare* „a înarma”).

CONCLUZII

Fiind vorba de cuvinte susceptibile de a fi asociate în ceea ce priveşte forma şi sensurile, este aparent greu de spus dacă la originea lui *a întrema* au fost *trama*, *armă* (*a arma*) sau *arm*. După cum se ştie, toți aceşti termeni aveau în latină sau în română sensuri proprii sau figurate care puteau să evoce ideea de revigorare (sau de recuperare) morală sau fizică. Totuşi, având în vedere analiza semantică a contextelor religioase şi militare în care au fost întrebuințate cuvintele *a întrema*, *a întrarma* şi a *înarma*, nu credem că este vorba de cuvinte diferite, ci de variantele fonetice ale aceluiaşi cuvânt. La accepția „a vindeca” trebuie să se fi ajuns mai întâi prin intermediul terminologiei militare care a influențat limbajul religios. În limbajul de cult, *a întrarma* (*a înarma*) era folosit, în mod excesiv, cu sens figurat. Din limbajul religios, este uşor de presupus că termenul s-a răspândit şi în limba populară. Prin apariția unor variante fonetice noi, s-au creat condițiile favorabile

BDD-A30974 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 08:36:46 UTC)

pentru accelerarea unor evoluții semantice. Varianta fonetică cea mai recentă nu mai păstrează decât foarte rar sensul etimologic. Ținând cont de trăsăturile semantice, dar şi de caracteristicile gramaticale ale cuvântului, este greu să credem că sensul „a se înarma", „a întări puterea militară a unui stat" al lui *întrema* se putea desprinde din sensul „a (se) vindeca". Este mai uşor să presupunem că la început a existat un sens mai cuprinzător care poate explica atât accepția „a vindeca, a întări, fizic şi moral", cât şi accepția „a se scula în picioare (despre animale)".

SURSE

I. Alexandru, *I. I.* = Ioan Alexandru, *Imnele iubirii.* Ediția a II-a revăzută şi adăugită. Bucureşti, Cartea Românească, 1984.

Berechet, *Dr. Rom*. = Şt. Gr. Berechet, *Istoria vechiului drept românesc. Izvoarele.* Vol. I. Iaşi, Tip. „Goldner", conc. Țerek & Caminski, 1933.

Cantemir, *O.* = Dimitrie Cantemir, *Opere* (*Divanul – Istoria Ieroglifică – Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor*), Bucureşti, Academia Română / Fundația Națională pentru Ştiință şi Artă (Colecția „Opere fundamentale"), 2003.

Cotruş, *H.* = Aron Cotruş, *Horia,* în vol. *Versuri*. Antologie de Ovidiu Cotruş. Bucureşti, Editura Minerva, 1978, p. 403–428.

Galaction, *O.* = Gala Galaction, *Opere* V. *Romane*, Editura Minerva, Bucureşti, 1999.

Slavici, *O.* XIV = Ioan Slavici, *Opere* XIV. *Scrieri istorice, etnografice, sociale, economice*, Editura Minerva, Bucureşti, 1987

Varlaam – Ioasaf (1786) = Sfântul Ioan Damaschin, *Varlaam şi Ioasaf.* Bucureşti, Editura România Creştină, 1999.

BIBLIOGRAFIE

Brâncuş, Grigore, 1983, *Vocabularul autohton al limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică.

Giuglea, George, 1988, *Fapte de limbă. Mărturii despre trecutul românesc. Studii de istoria limbii, etimologie, toponimie*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică.

Mihăescu, Haralambie, 1993, *La romanité dans le Sud-Est de l'Europe*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Puşcariu, Sextil, 1920–1921, „Etimologii şi notițe lexicografice", *Dacoromania* I, Muzeului Limbii Române. Condus de Sextil Puşcariu, p. 220–238.

Russu, I. I., 1981, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton traco-dacic şi componenta latino-romanică*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică.

Zamfir, Dana-Mihaela, 2005, *Morfologia verbului în dacoromâna veche (secolele al XVI-lea – al XVII-lea)*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

SIGLE

CADE = I.-Aurel Candrea – Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut şi de astăzi* de I.-Aurel Candrea. Partea II: *Dicționarul istoric şi geografic universal* de Gh. Adamescu. Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1926–1931.

CDDE = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine* (*A–Putea*), Bucureşti, Socec, 1907–1914.

BDD-A30974 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 08:36:46 UTC)

CDED I = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*. Vol. I. *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort s/M., Ludolphe St. Goar; Berlin, A. Asher; Bucarest, Socec, 1870.
CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicţionar etimologic al limbii române.* Ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru-Mehedinţi şi Magdalena Popescu Marin, Bucureşti, Editura Saeculum I. O., 2002.
DA = (Academia Română) *Dicţionarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Tomul I. Partea I: *A–B*. Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913; Tomul II. Partea I: *F–I*. Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, 1934.
DCECH II = Joan Corominas, José Antonio Pascual, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, vol. II, Madrid, Gredos, 1980–1991.
DLR IX/R; I/4, D. *Deja – Deţinere* = (Academia Română) *Dicţionarul limbii române.* Serie nouă. Tomul IX. Litera *R*: Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu, 1975; Tomul I. Partea a 4-a. Litera *D, Deja–Deţinere*. Redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă, 2006.
FEW = Wartburg, Walther von et al., *Französisches Etymologisches Wörterbuch. Eine darstellung des galloromanischen sprachschatzes*, tome 25 (refonte du tome premier), *apaideutos-azymus*, publié par Jean-Pierre Chambon, Jean-Paul Chauveau, Bâle, Zbinden Druck und Verlag AG, 1970–2002.
PEW = Dr. Sextil Puşcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache.* I: *Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen.* Heidelberg, Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1905.
REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, Carl Winters, 1936.
SDLR = August Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti*. (Etimologii, înţelesuri, exemple, citaţiuni, arhaizme, neologizme, provincializme). Ediţiunea întâia. Iaşi, Institutu de Arte Grafice „Presa Bună", 1939.
TDRG^2 = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch,* 2., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron. [Band I–III]. Otto Harrassowitz. Wiesbaden. I: 1986; II: 1988; III: 1989.

NOUVELLES OBSERVATIONS SUR L'ÉTYMOLOGIE DU VERBE ROUMAIN *A ÎNTREMA*

(Résumé)

Le propos de cet article a été d'éclaircir l'étymologie du mot *a întrema* par la reconstitution de son histoire à l'aide des textes où il est enregistré dès l'époque ancienne. Tous les données fournies par les sources anciennes suggèrent le fait que la racine du mot est en rapport au champ sémantique de la guerre et confirment ainsi l'hypothèse d'un étymon *întrarma*, résulté de *înarma*, par la substitution du préfixe *în-*. Nous avons constaté que le point de départ de l'évolution sémantique a été l'emploi métaphorique des mots *a întrarma* et *a înarma* dans des contextes spécifiques au langage religieux. En tenant compte d'une tendance générale de la langue roumaine, nous considérons qu'à l'origine de *înarma* se trouve le verbe *arma*.

Cuvinte-cheie: etimologie, sens, evoluţie semantică, istoria cuvintelor.

Mots-clefs: étymologie, sens, évolution sémantique, histoire des mots.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti", Bucureşti
mihmorcov@yahoo.com

BDD-A30974 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 08:36:46 UTC)